

АНАТОЛЬ БАРДОВІЧ*

Заслужаны і ўганараваны педагог, аўтарытэтны і паважаны навуковец, добразычлівы і спагадлівы чалавек – гэтыя якасці гарманічна паядналіся ў асобе Анатоля Майсеевіча Бардовіча. Лёс наканаваны яму нялёгкаю жыццёваю дарогаю, але ён ні разу не збочыў з яе і ўсім сваім жыццём і працоўчай дзейнасцю заслужыў нашу шчырую ўдзячнасць і нізкі пахлон за здзейсненае на навукова-педагагічнай ніве.

Нарадзіўся Анатоль Бардовіч у сялянскай сям’і (вёска Малыя Навасёлкі Дзяржынскага раёна) 3 студзеня 1928 г. У 1935 г. уся сям’я Бардовічаў – бацька, маці і трое сыноў – у якасці спецперасяленцаў былі вывезены ў Комі АССР (пасёлак Цімшэр Усцькуломскага раёна), дзе пражылі нялёгка 12 гадоў. Бацькі працавалі ў калгасе, а старэйшыя браты – на лесапавале.

Першапачатковую адукацыю Анатоль Бардовіч атрымаў у мясцовых школах: пачатковую – у Цімшэры, так званую няпоўную сярэднюю – у пасёлку Пажэль, дзе, дарэчы, усе прадметы выкладаліся на мове комі. Валоданне мясцовай мовай пазней спатрэбілася ў педагагічнай дзейнасці, якая пачалася менавіта ў гэтай аўтаномнай рэспубліцы былога СССР, пасля заканчэння Сыктывкарскага педвучылішча (1942–1945 гг.). Спачатку выкладаў рускую мову і літаратуру ў Кярчомскай школе (1945–1946 гг.), потым працаваў завучам Данскай школе (1946–1947 гг.) Усцькуломскага раёна Комі АССР.

Пасля вяртання ў Беларусь і рэабілітацыі сям’і як беспадстаў-

* Першы варыянт нарыса апублікаваны ў суаўтарстве з С. Фатцеевай у часопісе «Роднае слова» (№ 1, 2013 г.).

на рэпрэсаванай Анатоля Бардовіч паступіў на факультэт мовы і літаратуры Мінскага дзяржаўнага педінстытута імя А. Горкага (1947–1951 гг.). Матэрыяльна складаныя паваянныя гады вымушчалі моладзь усяляк дапамагаць бацькам, і студэнт А. Бардовіч паралельна з вучобай працаваў у педінстытуце лабарантам. З гэтага часу ўвесь яго працоўны лёс непарыўна злучаны са сталічнай педагагічнай установай, за выключэннем толькі двух гадоў выкладання ў Нясвіжскім педвучылішчы (1951–1953 гг.), якія, згодна з тагачаснымі правіламі, ён абавязаны быў адпрацаваць па заканчэнні ВНУ. І нават у час працы старшым інспектарам Міністэрства асветы (1956–1957 гг.) і Міністэрства сярэдняй спецыяльнай і вышэйшай адукацыі (1961–1965 гг.) ён працягваў выкладаць студэнтам МДП рускую мову. У педагагічным інстытуце Анатоля Майсеевіч прайшоў шлях ад аспіранта (1953–1956 гг.) да кандыдата філалагічных навук (1959 г., дысертацыя «Мадальныя словы ў сучаснай рускай мове», навуковы кіраўнік М. Гурскі), дацэнта (1963 г.), прафесара (1992 г.), дэкана філалагічнага факультэта і факультэта рускай філалогіі (1978–2001 гг.).

Менавіта тут ярка і непаўторна раскрыўся яго педагагічны, навуковы і арганізатарскі талент. Было напісана і надрукавана больш за паўсотні змястоўных навуковых і метадычных артыкулаў па актуальных праблемах рускай і беларускай моў, выдадзены грунтоўныя вучэбныя дапаможнікі па рускай мове для вучняў агульнаадукацыйных школ і студэнтаў-філолагаў педагагічных ВНУ Рэспублікі Беларусь, створаны арыгінальныя лексікаграфічныя працы. Анатоля Бардовіч як высокакваліфікаваны педагог-практык асноўную сваю ўвагу скіроўваў на падрыхтоўку дапаможнікаў для вучняў і студэнтаў з мэтай павышэння іх тэарэтычнай падрыхтоўкі і ўзроўню практычнага валодання мовай. У суаўтарстве з калегамі па працы ён апублікаваў вучэбныя дапаможнікі для студэнтаў «Русский язык» (у 2 ч., 3-е выд. 1977 г.), «Русский язык» (у 2 ч., 1979 г.), «Сборник диктантов с лексико-грамматическими заданиями» (у 4 ч., 1990 г.), «Современный русский язык. Синтаксис. Пунктуация» (1993 г.), «Сборник диктантов по русскому языку» (1994 г.), «Контрольные работы по современному русскому языку» (1998 г.), «Сопоставительный курс рус-

скога и белорусского языков» (1999 г.) і інш.

Асобна варта адзначыць навукова-метадычную дзейнасць А. Бардовіча для агульнаадукацыйнай школы. Наяўны багаты ўласны навукова-педагагічны вопыт, выдатная тэарэтычная падрыхтоўка, літаральна бацькоўскі клопат пра моўную адукацыю беларускай моладзі дазволілі яму разам з суаўтарамі стварыць цудоўныя падручнікі па рускай мове для вучняў V–IX класаў з беларускай мовай навучання, якія на працягу 1965–1996 гг. вытрымалі аж 30 выданняў! Пачынаў гэтую працу вучоны-педагог пад кіраўніцтвам буйнога айчыннага лінгвіста і калегі па Мінскім педінстытуце Мікалая Гурскага, а затым працягваў супрацоўнічаць з аўтарытэтным мовазнаўцам прафесарам БДУ Паўлам Шубам. З цягам часу змяняўся склад аўтарскага калектыву, удасканаліваліся структура і змест падручнікаў, нязменным толькі заставаўся ўдзел А. Бардовіча ў гэтай працы. У выніку больш за 30 гадоў школьнікі Беларусі вывучалі рускую мову па яго падручніках.

Адметнае месца ў навуковых здабытках Анатоля Бардовіча займаюць і лексікаграфічныя выданні. У суаўтарстве з іншымі вучонымі ўпершыню ў Беларусі створаны і апублікаваны «Марфемны слоўнік беларускай мовы» (2-е выд. 1989 г.), «Словаўтваральны слоўнік беларускай мовы» (2000 г.), «Школьны марфемны слоўнік беларускай мовы» (2-е выд. 2006 г.), «Школьны словаўтваральны слоўнік беларускай мовы» (2006 г.), «Школьный словообразовательный словарь русского языка» (2011 г.). Названыя лексікаграфічныя выданні сталі адметнай падзеяй у навукова-педагагічным жыцці нашай краіны не толькі тым, што былі ўпершыню падрыхтаваны, але і высокай навуковай вартасцю саміх слоўнікаў, на якую, дарэчы, звярнулі ўвагу і рэцэнзенты ў друку. У гэтым, несумненна, вялікая асабістая заслуга Анатоля Бардовіча, які выконваў вядучую ролю ў складзе аўтарскіх калектываў названых лексікаграфічных даведнікаў.

Як вядома, марфемны і словаўтваральны аналіз у школе і ВНУ займае важнае месца ў агульнай сістэме падрыхтоўкі вучняў і высокакваліфікаваных настаўнікаў-філолагаў. Аднак менавіта ў гэтай мовазнаўчай галіне існуе шэраг адрозных поглядаў і

канчаткова нявырашаных тэарэтычных пытанняў, што стварае значныя праблемы для настаўнікаў і выкладчыкаў у іх практычнай дзейнасці. Таму мегаструктура шэрага згаданых вышэй лексікаграфічных выданняў вылучаецца істотнай адметнасцю. За выключэннем «Марфемнага слоўніка беларускай мовы» [1], астатнія выданні пачынаюцца са змястоўнага тэарэтычнага ўступу, у якім сцісла, але ў той жа час і ў дастаткова поўным аб'ёме тлумачацца асноўныя лінгвістычныя паняцці, што належаць да марфемнага складу і словаўтваральнай структуры слоў, іх марфемнай і словаўтваральнай характарыстыкі, падаюцца ўзоры сучаснага аналізу слоў [2–4].

Як аўтарытэтны навуковец і педагог у 1970-я гады Анатоль Бардовіч быў двойчы камандзіраваны для працы за мяжу. Ён чытаў лекцыі на курсах павышэння кваліфікацыі выкладчыкаў рускай мовы ў Балгарыі, а ў 1975–1977 гг. працаваў дацэнтам кафедры рускай мовы Вышэйшай педагогічнай школы ў Кракаве (Польшча), дзе за два з паловай гады падрыхтаваў 45 магістраў.

Агульны педагогічны стаж А. Бардовіча складае больш за 60 гадоў. За працоўныя заслугі ён узнагароджаны медалём «За доблесную працу. У гонар 100 годдзя з дня нараджэння У. І. Леніна», нагрудным знакам Міністэрства адукацыі «За выдатныя поспехі ў працы», нагрудным знакам Міністэрствам асветы «Выдатнік народнай асветы», дыматлікімі Ганаровымі граматамі Міністэрства вышэйшай адукацыі СССР, БССР, Рэспублікі Беларусь, ЦК ЛКСМБ, Пасольства СССР і Польшчы. У 1982 г. указам Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР яму прысвоена ганаровае званне Заслужанага работніка вышэйшай школы Беларускай ССР.

Неабходна таксама асабліва падкрэсліць арганізатарскі талент Анатоля Бардовіча. Найбольш ярка ён выявіўся ў час працы на пасадзе дэкана філфака БДПУ. Дысцыплінаванасць і арганізаванасць, абсалютная самааддача і абвостранае пачуццё асабістай адказнасці за даручаную справу, памножаныя на прыродную чалавечую дабрыню і добразычлівае стаўленне да калег і студэнтаў, зрабілі тагачасны філалагічны факультэт у справе арганізацыі вучэбна-выхаваўчага працэсу ўзорным у сталічнай педагогічнай установе. Да яго ішлі вучыцца, раіцца, прасіць пара-

ды ці дапамогі... А ён шчодро ўсім і з усімі дзяліўся, за што заслужана лічыўся лідарам дэканацкага корпусу педагагічнага ўніверсітэта. І да гэтага часу яго з цеплынёй і радасцю ўзгадваюць усе калегі, што працавалі ў той час поруч з ім.

Літаратура

1. Бардовіч, А. М. Марфемны слоўнік беларускай мовы / А. М. Бардовіч, Л. М. Шакун. – 2-е выд., перапрац. і дап. – Мінск : Вышэйшая школа, 1989. – 718 с.
2. Бардовіч, А. М. Словаўтваральны слоўнік беларускай мовы / А. М. Бардовіч, М. М. Круталевіч, А. А. Лукашанец. – Мінск : Беларуская навука, 2000. – 413 с.
3. Бардовіч, А. М. Школьны словаўтваральны слоўнік беларускай мовы / А. М. Бардовіч, М. М. Круталевіч, А. А. Лукашанец. – Мінск : Аверсэв, 2006. – 511 с.
4. Бардовіч, А. М. Школьны марфемны слоўнік беларускай мовы / А. М. Бардовіч, Л. С. Мормыш, Л. М. Шакун. – 2-е выд. – Мінск : Аверсэв, 2006. – 493 с.
5. Бардович, А. М. Школьный словообразовательный словарь русского языка / А. М. Бардович, М. М. Круталевич. – Минск : Аверсэв, 2011. – 638 с.

СЦЯПАН БАРХУДАРАЎ

Другая сусветная вайна стала цяжкім выпрабаваннем для ўсёй сістэмы народнай адукацыі Беларусі. Падчас акупацыі многія вышэйшыя навучальныя ўстановы спынілі сваю дзейнасць, а асобныя працягвалі падрыхтоўку спецыялістаў у эвакуацыі. Так, у адпаведнасці з пастановай Саўнаркама СССР ад 15 мая 1943 г. на станцыі Сходня пад Масквой пры актыўнай падтрымцы Маскоўскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя М. Ламаносава аднавіў сваю працу Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт.

Пасля вызвалення савецкімі войскамі тэрыторыі Беларусі адным з першых пачаў працаваць у сталіцы Мінскі дзяржаўны педагагічны інстытут імя А. Горкага. Першапачаткова ў яго склад уваходзілі факультэты мовы і літаратуры (рускае і беларускае аддзяленні), замежных моў, гістарычны, педагагічны, бібліятэчны факультэты і настаўніцкі інстытут. Перад БДУ, МДПІ і іншымі вышэйшымі навучальнымі ўстановамі была пастаўлена складаная задача ў сціслыя тэрміны забяспечыць падрыхтоўку высокакваліфікаваных выкладчыцкіх і настаўніцкіх кадраў.

У канцы 1940-х – 1950-я гады значную ролю ў аднаўленні акадэмічных структур, а таксама вышэйшай філалагічнай адукацыі